ÇINARALTI

110

HAFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUASI

Fiyatı 25 Kuruş

Şundan, Bundan

Zekâ oyunu:

İki çocuk, babası ve anası karşıya şöyle geçerler:

İki çocuk sandala biner karşıya geçer. Birisi karaya çıkar. Öteki sandalı tekrar öbür sahile getirir. Kendisi karaya çıkar. Anası sandala biner. Karşıya çıkar. Sandala çocuk binip geri döner. Kardeşini alır, öbür sahile bırakır, kendisi tekrar geri döner, sandaldan çıkar, babası sandala biner, karşıya geçer, akrşı sahildeki çocuk sandala binip geri döner, kardeşini alır, beraber karşıya çıkarlar.

KAVUK HİKÂYESİ:

Bir padişah, kendisine en akıllı bir vezir seçmek istemiş. Bunları tecrübe etmek için beş kavuk hazırlamış. Beş kavuğun ikisi siyah, üçü beyaz. Her birinin başına birer kavuk giydirmiş, fakat bunlar başlarına giydirilen kavuğun siyah mı, yoksa beyaz mı olduğunu görmemişler. Üç kişiyi huzuruna çağırıp oturtmuş. Birincisine sormuş:

— Başındaki kavuk beyaz mı, siyah mı?

Birincisi:

— Bilmiyorum!

Diye cevap vermiş. İkincisine sormuş, o da:

— Bilmiyorum!

Diye cevap vermiş. Üçüncüsüne sormuş:

— Beyaz

Demiş. Üçüncüsü başındaki kavuğun beyaz olduğunu nasıl bilmiştir?

Cevabı gelecek sayıda.

ÇEYİZ

— Kızıma verdiğim çeyizi, evvel Allah, bizim damat bir haftada yedi!

— Yok, canım, ne çeyiz vermiştin?

— Bir hindi ile üç tavuk!

AĞAÇ BAYRAMINDA

Küçük Lâmia dadısile bahçede oynuyordu. Bir aralık çocuğun sıra ile toprağa toplu iğne diktiğini gören dadısı:

— Yavrum, o toplu iğneleri niçin yere dikiyorsun?

Diye sordu. Lâmia cevap verdi:

— Büyüsün de parmaklık olsun diye!

NASIL YER?

Küçük Naci ile kardeşi Lâmia, sabah kahvaltısını etmek için masaya oturur. Anneleri her birine ayrı ayrı reçel ayırır.

Naci, annesinin tabağına koyduğu reçele bakarak:

— Anne, bana topu topu bu kadarcık mı vereceksin?

Annesi cevap verir:

— Ayırdığım senin değil, kardeşinin!

Naci, iskemleden atlar:

— Aman, anne, Lâmia bu kadar şeyi nasıl yer?

KURU TEHDİT

Hizmetçi elinden bir tabak düşürüp kırar.

Bayan hiddetle:

— Bana bak kız, artık sen çok oldun! Bu tabağı maaşını aldığın zaman ödiyeceksin... Anladın mı?

Dört aydır maaş alamıyan hizmetçi:

— Ah, hanımcığım, hani o günler... Hani o günler!...

ŞİMDİKİ EVLENMELER

Genç kız — Baba, nişanlım, borç istiyor, bana iki yüz lira verir misin?

Babası — Ay, sen nişanlandın mı?

Genç kız — İlâhi baba, sen de hiç gazete okumuyor musun.. İlânımızı görmedin mi?

PROVASINI YAPMIŞ.

Hanımla hizmetçi arasında:

Hanım, hizmetçisine eski entarilerinden birini vererek:

— Al kız, bu entariyi sana veriyorum!

Hizmetçi, yüzünü buruşturarak:

— Ah, hanımcığım, aksi gibi entarilerinizin içinde vücuduma uymıyan bir bu var... Siz de bana onu veriyorsunuz!

ELİ DEĞMİŞKEN...

Baba ile oğul arasında:

Baba — İmtihan numaralarını ne zaman alacaksın?

Çocuk — Yarın akşam.

Baba — Öyleyse, gel sana bir dayak atayım!

Çocuk — Ne kabahat yaptım, babacığım? Neden dayak atıyorsun?

Baba — Yarın mektepten geldiğin zaman evde bulunmıyacağım da..

TARİHTEN

Fıkralar

Toplayan: Salâhattin Güngör

Tarihteki bütün meşhur simaların bazı vakalar üzerine söylediği nükteler, fıkralar, şiirler...

Fiatı 50 kuruş

Umumî satış yeri:

İstanbul Çınaraltı idarehanesi

MİLLÎ PİYANGO

Talihim yok demeyin! Sizin gibi talihinden şikâyet eden bir çokları bir Millî Piyango bileti almak suretile 50 bin lira kazandı ve hiç ummadığı bir zamanda zengin oldu.

Unutmayınız ki bir Millî Piyango bileti almakla ayni zamanda memleketinize de hizmet etmiş olursunuz!

Sahibi: Orhan Seyfi ORHON

Cumhuriyet matbaası — İstanbul

KONUŞMALAR

Bay Ali İhsan Karaağaç:

— Yazınız çok güzel ama, biraz güç okunuyor. Şiirde henüz kendinizi arama devrindesiniz. Güzelliğin sırrını keşfetmek için bu araştırmalara mutlaka lüzum vardır. Olgunluk çağı böyle başlar. Çok yazmak, kolay yazmak hevesine kapılmayın. Kendinize karşı müşkülpesent olun. Muvaffak olacağınıza şüphe yok.

Bay Ömer Lûtfi Özüner:

— Her iki şiirinizde de pek güzel yerler var.

Bay C. T. Atabay:

— Çok çalışmalı, çok okumalısınız. Size şimdilik benim tavsiye edeceğim şey, böyle karanlık, ümitsiz mevzuları bir tarafa bırakmanız, hayattan, dünyadan; gençlikten ilham almanızdır.

Bay Ahmet Şan:

— Sizin yazdığınız bu yazı, Fütüristlerin, Dadaistlerin şiirlerine benzemiş. Vakıa, siz bunlara benzesin diye yazmamışsınız ama, nazım şekillerine, mevzu birliğine, terkibe ehemmiyet vermeden içinizden coşan sözleri ardarda yazdığınız için böyle olmuş.. Bizim neşrettiğimiz şiirler, birtakım usullere, kaidelere bağlı yazılardır. Sizin tanımanız lâzımgelen âşıklar da bunları kulaktan öğrenir. Siz de bunları öğrenmelisiniz.

Bay Sezai:

— (Dönseydim) isimli manzumenizde bir şekil perişanlığı içinde lirik mısralar var. Belli ki bir şair mizacı taşıyorsunuz. Fakat bunu yalnız bu kadarla bırakmamalı. Geliştirmelisiniz. Meselâ:

Kendimi bıraksam taşlarcasına,
Boşlukta süzüldüm kuşlarcasına,
Gözümden dökülen yaşlarcasına,
Irmak olmalıydım, sel olmalıydım.

Kıtası güzel. Fakat manzume bir kül halinde değil. (Dumanlar) la (umutlar) ın kafiye olmıyacağını siz de bilirsiniz değil mi?

Bay Osman Gazioğlu:

— (Özlem) isimli şiirinizde oldukça hoş bir halk şiiri edası var. Fakat, saz şairleri bu türlü şiirleri daha kuvvetli, daha düzgün söylerler. Onlar gibi yazarken bile, onlardan güzel olmıya çalışmalıyız.

Bay Hüseyin Baydan:

— (Yâdelden sılaya) isimli manzume, biraz halk şiiri, biraz yeni şiir, biraz da koşma tarzındır. Meselâ:

Bülbüller öterken vakti seherde

Mısraı tam, Divan edebiyatının tesiri altında kalan âşık tarzına bir misal olabilir:

Öksüz yollarıma akşam inerken

Mısraı daha çok bugüne yakın. Şekle gelince: Manzume üç kıtadan ibaret. Halk şiirinde bu şekil yoktur. Lisan, eski. (Efem) isimli manzumenizde, mevzu güzelliği var. Birçok şeyler görmüşsünüz. Şiire mahallî renk vermiye çalışmışsınız. Yalnız, şiirin plâstik kısmı çok bozuk. Şiirleriniz üzerinde bir sanatkâr titizliği ile çalışırsanız pek güzel şeyler yazacağınıza şüphe yok. Kolay, çabuk, itinasız yazmıya alışmayınız.

Bay Safi Dümer:

— (Misafir) ismindeki şiiriniz şöyle başlıyor:

Misafirdim bir gün hatırladın mı çoban?
Yorganın yoktu, hattâ odun yakacak soban.

Çobanların soba yaktığı devirlere inşallah bir gün ulaşacağız. Şimdiki halde ne şiirde, ne de hayatta sobalı çobanlardan bahsetmenin zamanı değil. Çalışınız, hattâ bizi o zamanlara ulaştırmıya çalışınız.

Bay Hayrullah Oktay:

— Şiirinizi bana ithaf ettiğiniz için teşekkür ederim. Bu mevzuu yazmanın güçlüğünü biliyorum. Bu kadar çok yazılan, bu kadar çok okunan bir mevzuu tekrar yazmak için ya yepyeni fikirler bulmak, yahut çok şahsî, çok mümtaz bir üslûp sahibi olmak lâzım. Bunların her ikisi de birbirinden güçtür. Kolay yazabileceğiniz mevzuları seçerseniz daha muvaffak olursunuz. Mevzuumuzu seçmekte göstereceğimiz isabet, bizi muvaffakiyete çok yaklaştırır.

Bay Vahap Karakaş:

Bize karşı gösterdiğiniz samimî duyguara teşekkür ederiz. Esasen bizim en büyük sevincimiz sizler gibi vatansever ve idealist gençlerden gördüğümüz samimî alâkadır. Memleket aşkı isimli şiirinizin son kıtası güzel ve canlı:

Hangi aşk dünyada bu kadar yüce?
Öz yurda taparım her gün, her gece
Bu ne kemik aşkı, ne de et aşkı,
Kalbimde yükselen memleket aşkı.

Bay Şerefeddin Olçay:

— (Sulardaki hayalet) öbürlerinden iyi. Bu şiirin lisanı oldukça kuvvetli. İyi yazıyorsunuz. Fakat, manzum hikâyelerde bizi sürükleyici bir cazibe lâzımdır. Bu epeyce usta'ık ister. Bir şeyi anlatmak, ve anlatılan şeyi alâkayla dinletmesini bilmek, sonra bunu manzum yazmak.. Ne kadar çok şartlara bağlı şey! Manzum hikâye olacak veyahut olamıyacak mevzular vardır. Bunları ayırmalısınız. Ben, bu şiirinizde manzum bir hikâye tarzından yazılacak bir mevzu bulamadım.

Bay Mehmet Bozkurt:

— Bana ithaf ettiğiniz (Gençlik) isimli şiiriniz pek güzel. Bu nezaketinize bilhassa teşekkür ederim. Yalnız bu manzume böyle bitmemeliydi. Üç müstakil kıtadan sonra kafiyesiz bir beyitle bitişi, zannederim, güzel olmuyor. Buna bir şekil bulmalısınız. Şiirde, şeklin de, his ve hayal kadar yeri vardır. Şekil perişanlığı, şiirin güzelliğini bozar. Bir defa daha tekrar etmiştim: Türkçe şiirlerde müstakil kıtalar halinde manzume şekli yoktur. Ama, böyle yapıamaz, demek istemiyorum. Güzel olmak şartile herşey yapılabilir.

GÖNÜL SÜRÜNÜR..

Bahçemde bir haf.f tatlı esinti..
Bakardım güllerin başları indi;
Sen fırtınalarla eğilmedindi,
Söyle bu güllerden nazlı mısın hey?!..

Sen yuvandan uçan yavru kadar hür
Ardında sürünür, gönül sürünür.
Peşinde tükenip gitti bir ömür,
Leylâ mı Şirin mi, Aslı mısın hey?!..

Güvendiğim günler gitti de bir bir,
Gönül ne yorulmak ne durmak bilir.
Bil ki bana güz de bahar da zehir,
Bilsem sevinçli mi, yaslı mısın hey?!..

Turhan YÜCE

GÜZELLEME
(Âşık diliyle)

Kesildi dermanım senin ardından.
Yıllarca çırpındım koşamadım oy!
Gurbette mecnuna döndüm derdinden.
Dumanlı dağları aşamadım oy!

Hayalin içimde unulmaz yara.
Ömrümü kış sardı ersem bahara.
Bir seher vaktinde çıktım dağlara.
Sazımı çaldım da coşamadıb oy!

Bir durgun ırmaktım fakat bulandım.
Dağları taşları gezdim dolandım.
Âşıklar ilinde kana belendim.
Kadrimi bilene düşemedim oy!

Mehmet ÇAKIRTAŞ

ONA

Dağ gibi emellerim, yıkıldı, oldu dümdüz,
Heba oldu gençliğim, geçti gurbet ellerde.
Ağlıyor hasta gönlüm, durmadan gece gündüz,
Yalnızım, yapayalnız, şu yabancı illerde.

Istırapla, hicranla, gurbetlerde süründüm,
Şakıyan gönlüm, artık, uzak oldu emelden.
Rahipler gibi sessiz, bir hayata büründüm,
Feryat etsem ne çıkar, gitti gençliğim elden.

İbrahim GÜZELCE

MİLLİYETÇİ DERGİLER

ÇINARALTI

SAYI: 138 — CİLT: 6
ABONE :
Seneliği: 1300 — Altı aylığı 650
Üç aylığı: 325 kuruş
Fiatı: 25 Kuruş

Sahibi ve Neşriyat Müdürü
ORHAN SEYFİ ORHON
Telefon: 22129

18 MAYIS 1944
İDARE:
İstanbul, Ankara caddesi No. 47
İHTAR:
Gönderilen yazı ve resimler neşredilsin, edilmesin geri verilmez.

Kapak Resmimiz

Bu sayıda :

Kıpkırmızı bahar
Mithat Cemal KUNTAY

İlkbahar ve gençlik
Orhan Seyfi ORHON

Var olan milletler
Dr. M. H. AKANSEL

Egede modern bir sanatoryum
Halit Oğuz KİPER

Dursun kaptan
Nesip YAĞMURDERELİ

Hıdırellez
Zafer ARIKBAĞ

İstanbul Kız Lisesinde izci çalışmaları
Foto: Burhan TAN

Bahara kaside
Orhan Seyfi ORHON

Yürüklerin kadın başları ve tuvaleti
Rıza YALGIN

Hilâlci baba

**

Tophaneli Sadık bey
Hakkı Süha GEZGİN

Türk sanatında bahar
Adnan GİZ

İlkbahar ve Gençlik

Orhan Seyfi ORHON

İlkbaharla gençliğin arasında ne kadar yakınlık ve benzerlik vardır: Her ikisi de havaîdir, heyecanlıdır. Kırıp dökücüdür. Bir hiç yüzünden kıyametler koparan gençlerle, bir sağanağı karşılaştırın: Gök gürlemeleri, şimşekler, fırtınalar, savrulan yapraklar, kırılan dallar, uçan kiremitler, yağmur, dolu, sel... Nihayet, toprağın üzerine feyzini saçan parlak bir güneş ve bereketli bir balçık tabakası. Gençler de birdenbire coşar, bağırır, herşeyi altüst etmek ister gibi görünürler. Sonra yürekleri daha saf, daha temiz, daha olgunlaşmış, ideallerini daha çok sevmiş ve kavramış bir halde sükûnet bulurlar. İlkbahar, görünüşü sever. Renkler, kokular, sesler... Her çiçek tabiatte bir nümayişçidir. Asıl meyvasını verinceye kadar türlü renklere, kıyafetlere bürünür. Meselâ: Bir elma veya portakal çiçeğinden o bol vitaminli, faydalı mahsulü ümit edebilir misiniz? Gençler de böyledir. Kâh bobstil olurlar, kâh aşka tutulurlar, kâh sapma bir ideolojinin cazibesine takılırlar. Fakat bütün bu zikzaklardan sonra neticede temkinli, vakarlı, ciddî bir insan ortaya çıkar. Gençlerin durgunluğu, sinsiliği, sessizliği ilkbaharın kurak gitmesi kadar tehlikelidir. Ben, ne rüzgârsız, sağanaksız, gök gürültüsüz baharı, ne de uysal, oportünist, politikacı, sinsi gençliği severim. Genç biraz dik başlı, biraz âsi olmalıdır. Dağların hür havasına alışmış; boynuna tasma taktırmak istemiyen bir bozkurt gibi asîl bir ruh taşıyan gençlik... Çarçabuk heyecanlanan bir kalb. Dimdik durmak istiyen bir baş. Şimşeklenen gözler, gerilmiye hazır sinirler. Fakat bir ilkbaharın nasıl bir bereket ve olgunluk mevsimine ulaşması şartsa, gençlerin heyecanı, dik başlılığı ve âsiliği de böyledir. Mevsimlerin seyrini değiştiren büyük bahar fırtınaları, kasırgaları, seylâpları bir kıtlık tehlikesinden başka bir şey getirmez. Gençliğin dik başlılığı, âsiliği de hakka, nizama, hürriyete, adalete, yurdun millî menfaatlerine karşı olmamalıdır. Tam tersine... Bu yüksek, asîl, güzel şeylere karşı duyulan fazla hassasiyet onu doğurmalıdır. Haksızlığın en küçüğüne bile tahammül edememek coşkunluğu. Millî menfaatlerimize karşı hiç bir müsamaha gösterememek duygusu.. Sonsuz bir milliyet aşkı... Benim dik başlı, âsi gençten kastettiğim budur. Yani bizim yapmak istediğimiz halde yapamadığımız şeyler... Bağlandığımız o bin türlü kayıtlara, bin çeşit düşüncelere, bizden istenen haklara, hâsılı esiri olduğumuz zincirlere karşı isyan...

İnsan, bu serkeş ve âsi tavırla haklı ve güzel için de, hayatının ilkbaharında, yani genç olmalı!

Orhan Seyfi ORHON

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA
115

Dr. MUSTAFA HAKKI AKANSEL

VAROLAN MİLLETLER

ŞUURUN ARTMASI İÇİN KÜLTÜRÜN DE ARTMASI LÂZIMDIR.
● VAROLAN İNSAN EN ÇOK KÜLTÜRÜ OLANDIR ●

İptidaî, yontulmamış, işlenmemiş, kültürsüz insan daha ziyade maymuna yakındır. İnsanların hamurunda bir çok iğrenç içgüdüler, temayüller vardır: Şehvet, servet, şöhret, kumar, içki, kumanda etmek, zulmetmek hırsları gibi. Her insanın içinde bu iptidaî ve kötü içgüdülerin toplantısından yapılmış bir cehennem vardır. Aynı zamanda, her insanın içinde bir cennet de olabilir: zekâ ve ruhun gelişmesi, bilgi, seciye ve ahlâk sayesinde; ruhun hayvanî içgüdülere galebesi sayesinde. Fakat işin feci tarafı, insanın içindeki cehennemin hazır oluşu, cennetin ise, uzun okumalar ve düşünmeler sonunda elde edilebilmesidir.

İnsan, maddî bir mahlûk değil, ruhî bir yaratıktır. O halde, en çok var olan insan, benliğini, ruhunu ve bilgi ve düşünce ile en fazla çoğaltmış olan insandır; kültür sayesinde, kendi içindeki birbirine zıt temayülleri âhenkli bir şekilde idare etmesini bilen insandır.

İptidaî, cehennemî içgüdüler insanların ayaklarına vurulmuş birer esaret zinciridir. İnsan, ancak kültür sayesinde bu zincirlerini kırar ve hakikaten hür bir insan olabilir.

En çok var olan milletler en çok kültürlü olan milletlerdir. Vatan sevgisine, bilgiye, seciyeye, ahlâka en çok sahip olan milletler de, en çok kültürlü olan milletlerdir.

Kültürlü millet ile kültürsüz millet arasındaki benzerlik sadece sathidir. Vâkıa ikisi de insanlığa mensuptur. Fakat, kültürlü millet Tanrıya daha yakınlaşmış, kültürsüz millet ise, maymuna doğru bir derece daha düşmüştür. Aradaki bu müthiş fark beynin gelişmesi farkıdır.

Kültürlü millet, tehlike zamanında, derhal birleşir, milletin her ferdi, memleketin yüksek menfaatlerini derhal kavrar, her hususta hükûmete elinden geldiği kadar yardım eder, hırsızlık etmez, edenleri de yakasından tutar, polise götürür. Nazik zamanda yaşanıldığını idrak eder. İltimas etmez ve ettirmez. Son derece yurtsever olur. Vatanı için, akıllara durgunluk verecek kadar feragat ve fedakârlık gösterir. Çünkü, kültür, şuurun, benliğin artması demektir, daha ziyade var olmak demektir. En fazla yurtseverlik te en çok var olan milletlerde bulunur.

Kültürsüz insanlardan yapılmış bir millete millet bile demek doğru değildir. Bu gibi insanlar, şuursuz, mânevî varlıktan mahrum, insandan ziyade hayvana yakın yaratıklardır: eline fırsat geçti mi, iğrenç bir maddiyetçiliğe kapılarak, yurdunun yüksek menfaatlerini hiç düşünmeden, çalıp çırpmıya bakar. Ailesine mensup en cahil ve ahmak insanları, millete büyük fenalıkları dokunsa bile, mühim memurluklara getirmiye gayret eder. Bu hal, Osmanlı devletinin çökme devrinde pek çok görülmüştür.

O milletin hakikî çocukları olmıyan, o millete ırkan mensup olmıyan, o milletin istikbali için yüreği oynamıyan insanların çoğu da, millet işlerinde, tıpkı, kültürsüz insanlar gibi hareket ederler.

Osmanlı tarihinde Rüstem paşa-Nasuh paşa gibi pek büyük servet biriktirmiş olan sadrazamların bu hareketi hep kültürsüzlüktendir. Zalim olmak, dalkavukluktan hoşlanmak, süse, şatafata, debdebe ve dârata kıymet vermek hep kültürsüzlüktendir. Sandalyenin, mevkiin gururuna kapılmak hep kültürsüzlüktendir. Keyserling: (Memuriyeti ile alay etmesini bilmiyen insan pişkin insan değildir) diyor. Roma imparatoru Çinçinnatüs, imparatorluktan istifa edip çiftliğine çekilmişti. Devletin işleri ondan sonra bozuk gitmiye başladı. Roma âyanından mürekkep bir heyet onun çiftliğine gitti, kendisinden, tekrar imparatorluğu kabul etmesini rica ettiler. Cevaben: (Gelin size yetiştirdiğim marulları göstereyim) dedi. Amerikada, yüksek kültürlü insanlara mahsus bir cemiyet vardır. İsmi de (Çinçinnatüs cemiyeti) dir.

İnce ve kıvrak ve müstehzi zekâsile meşhur olan Fransız dâhisi Montaigne: (İnsanın eline geniş salâhiyet ve kudret vermek onu mahvetmek demektir) diyor. Geniş salâhiyetini iyi idare edebilmek için çok zeki ve çok kültürlü olmak gerektir, demek istiyor: Babur, Ekber şah, Mark-Orel gibi.

Kültürsüz insan, eline geçen geniş salâhiyeti iyi kullanamaz: Alemdar Mustafa paşa gibi. Cevdet paşa tarihinde, Alemdar Mustafa paşa hakkında şu çok nefis fikir yazılıdır: (cilt 9, sa. 166). (Bilmem, bu sakî-i çerhi rengin peyale, badei devleti ikbale ne katmiş ki, bir cür'asın nûş eden siyeh mesti methûş olup zîri bâlâsın görmez ve pîşi pesin farketmez oluyor).

Burada feleğin kadeh sunan sâkisinin hiç kusuru yoktur; kusur: Babur, Ekber şah, Mark-Orel, Mısır firavunlarından İknaton gibi seçkin yaratılmamış ve kültürsüz olmaktadır.

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

116

Egede Modern bir Sanatoryom

Halit Oğuz KİPER

İzmir Verem Mücadele Cemiyeti tarafından kurulan Buca sanatoryumu, geçenlerde İzmir Valisi Şefik Soyer, Belediye reisi Reşat Leblebicioğlu ve diğer seçkin davetlilerin huzurile yapılan bir törenle açıldı. İzmir Verem Mücadele Cemiyeti, bundan 21 yıl evvel İzmirde Dr. Behçet Uz, Tapu Kadastro U. müdürü Halit Ziya, Dr. Besim Rifat, Dr. Suat ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. Bu cemiyet, şimdiye kadar bundan başka, İzmirde bir Verem dispanseri, Yamanlarda da istirahate muhtaç olan nekahet devrinde hastalar için bir kamp açmıştır.

Buca sanatoryumunu, bana bu hususta pek kıymetli malûmat veren cemiyetin reisi Dr. Ali Halim Bayındırın pek nazik delâletile gezdim. Memnuniyetle öğrendim ki: cemiyetin bütçesi, bundan iki yıl önce 7-8 bin lira kadarken, bugün, cemiyet reisinin ve faal âzalarının enerjik çalışmaları sayesinde 180 bin lirayı bulmuştur.

Buca sanatoryumu, yazın kuşların ötüştüğü yemyeşil ağaçları arasında göze çarpar. Büyük zevk ve hususî bir itina ile tanzim edilmiştir. Yanımda, sanatoryumun baş hekimi Dündar Evres olduğu halde, binanın tertemiz salonuna girdik. Koridorlar, odalar, salonlar en güzel sanatoryum eşyalarile zarif bir şekilde döşenmiş. Koğuşlara girdiğimiz zaman gözlerinde ümit ve sevinç ışıkları parlıyan hastalar gördük. Temiz yataklarında memnun bir eda ile istirahat ediyorlar. Hastabakıcılar, doktorlar onlara karşı büyük bir şefkat ve samimiyet gösteriyorlar. Sanatoryumu geziyoruz : Bir çok kür yerleri, temiz, itinalı yatak odaları yeniden gelecekler için hazırlanıyor. Ruhu okşıyan hafif, bir musiki sesinin çam ormanına tatlı bir inbat rüzgârı gibi yayıldığını duyuyorum. Buradan çıktık. Şimdi yeşil çamların arasında şirin bir villâyı geziyoruz. Bu müesseseyi kuran genç doktorlarımızın gözlerinde muvaffakiyetlerinin ışıkları parlıyor. Hastalara, kendilerinin bir hastanede olduğu unutturulmıya çalışılıyor. Bir taraftan da hastanenin çiçekler, renkler, ve her türlü tezyinatla güzelleştirilmesine uğraşılıyor. Pek yakında Buca sanatoryumu eşi ender bulunur bir sıhhat ve şefkat yuvası halini alacaktır. Burada çalışanları candan kutluyarak bu güzel müesseseden âdeta istemiye istemiye ayrıldım.

Halit Oğuz KİPER

Törende cemiyet reisi Dr. Ali Halim Bayındır nutuk söylerken..

~~Yeni~~ Cınaraltı, sayı 238, cilt 6, 13 Mayıs 1944

DURSUN KAPTAN

Millî Mücadele yılları Trabzon halkiyatına şerefli mevzuların katılmasına da sebep olmuştur. Bütün savaş boyunca bu sahil uşakları ellerindeki derme çatma takalarla insan kudretinin üstünde fedakârlıklar göstererek cepane taşımışlardır. Karadenizin amansız dalgaları bu köhne takaların feragatkâr reislerini yıldıramamıştır. Onlar ne pahasına olursa olsun yükledikleri cepaneyi istenilen yere kadar tam ve sağlam götürmek ödevini almışlardı. Tehlike karşısında karar evvelden verilmişti: «Düşmana rasgelinirse taka batırılacak».

Karadenizin parlak gecelerinde karanlık ve kuytu sahillerin bu meçhul yolcuları bütün savaş boyunca yılmadan, usanmadan ve bir karşılık beklemeden böyle çalıştılar. Bu adları bellisiz reislerden, kaptanlardan Trabzon'un mahallî tarihi behsedecek mi, bilmiyorum. Fakat onlar halk şiirlerinin koşmalarında daha o zamanlardan hakettikleri takdiri ve kıymeti bulmuşlardır. İşte «Dursun kaptan» türküsü, Millî Mücadelenin bu sahilde en dikkate değer bir safhasını hikâye ediyor:

Dursun kaptan Batumdan
Avara etti kalktı
Şişirdi yelkenleri
Sigarasını yaktı.

Pupayelken giderken
Küpeşteye yaslandı
Dursun kaptanı görsen
Sanırsın bir aslandı.

Taka yüklü cepane
Trabzona varacak
Düşmana rasgelirse
Takayı batıracak.

Vardiyadan bağırdı
Dursun kaptan bir duman
Uşaklar hep aleste
Hepsi birer kahraman

Kaptan aldı aynayı
Dedi ki Gülcemaldir
Bir horon edeceğiz
Kemaneciyi kaldır.

Gideriz yalı yalı
Tutarız Makriyalı
Kemeri bordaladık
Vur kemaneci Ali.

Piryol çakayır piryol
Selâm olsun Rizeye
Elli beş sefer ettik
Kuvayi milliyeye.

Of, Sürmene, Araklı
Yanaştık Trabzona
İstiklâl savaşında
Çalıştık kana kana.

Nesip YAĞMURDERELİ

KIPKIRMIZI BAHAR

Bahar «büyük yeşil» dir. Fakat 1944 baharı, 4 yıldanberi akmaktan bıkmıyan insan kanı kızıllığı suratına vuran 4 baharın dördüncüsüdür; ve «büyük kırmızı» dır.

Bu dört baharde yalnız kırmızı açan çiçekler doğrudur, ve başka renklerin hepsi yalan değilse bile yanlıştır. En hayat dolu daldan ölü kemiği fırlıyor, ve en yeşil çimende «kırmızı» gizleniyor.

Kuşlarile musikilerin, renkleri ve kokularile edebiyatların ve aşkların kaynağı olan ilkbaharın güzel olmaması imkânını, çiçeğin derisiz insan eti kadar çiy görünmesi ve gülün yara kadar kan kokması kabiliyetini insanlar, 4 yıl ve 7 aydanberi buldular.

1944 baharının elleri olsa eminim ki yüzünü örterdi. Kıpkırmızı olan yüzünü.

Mithat Cemal KUNTAY

MİLLİYETÇİ DERGİLER

118

BAHARI BEKLER

Ağaçta gülen tomurcuk,
Beşikde ağlıyan çocuk,
Ve arzular boncuk, boncuk,
Baharı bekler, baharı...

Gölde yıkanan kuğular,
Pınarda köpüklü sular,
Gönülde körpe duygular,
Baharı bekler, baharı...

Yerde toprak, gökde ışık,
Herşey bir şeye alışık,
Elde sazı garib âşık,
Baharı bekler, baharı...

Dalga, dalga uçan kanat,
Dalda filizlenen hayat,
Velhasıl bütün kâinat,
Baharı bekler, baharı...

Zafer ARIKBAĞ

Başka, başka ağızlar, aynı zamanda bağırıyorlar:

— Haydi!.. 30 kuruşa bir kişi.. 30 kuruşa bir kişi..

Dolması için bir kişilik yeri kalan kayığa biniyorum.. İhtiyar kayıkçı yerine geçip «Bismillâh» ı bastırarak küreklere asılıyor.. Kirli fakat yumuşak bir yeşilliğin üzerinde köpükten izler bırakarak ilerliyoruz. Yol arkadaşlarıma bakıyorum.. Biri yaşlı, diğeri genç iki kadınla iki erkek.. Ağızlarını birbirlerine yaklaştırıp samimî, samimî konuşmalarından belli ki aynı aileye mensuplar.. Bir ara kadınlardan ihtiyarı yürekten bir «ah!..» çekerek:

— Nerdeee.. o eski Hıdırellezler..

Diye başlıyor.. Ve hâtıra tortularından ibaret bir konferans veriyor..

***

İşte Kâğıthane.. Bir zamanların zevk ve eğlence âlemlerinin şuh sâdâbadı.. Pırıl, pırıl oymalı zevrakçelerin, salma salma gezindiği.. derenin içinde, şimdi boyaları çoktan dökülmüş sert bir dalgayla dağılacak kadar çürük hissini veren köhne kayıklar dolaşıyor.. Başımı bir sahilden diğerine çeviriyorum.. Gözlerim şu iki mısraın canlandırdığı güzel tablodan bir eser arıyor:

Hulkı sâdabaâd iki sahil boyunca fevç, fevç
Vâdeî teşrifine alkış tutarken dûrdan...

Kenarda dereye taş atarak ve kayıkla geçenlere dil çıkararak eğlenen 3-4 çocukla, dolaşan beş, on kişi var...

***

Ustalıklı bir manevrayla sandalı kıyıya yaklaştıran ihtiyar kayıkçının uzanan avucuna otuz kuruş bırakarak karaya çıkıyorum.. Etraf oldukça kalabalık.. Her ağacın dibinde yekûnu 6 dan aşağı düşmiyen aile grupları var.. Altlarına serdikleri hasırlar ve battaniyeler üzerine kimi bağdaş kurmuş, kimi uzanmış...

Sucular.. Niyetçiler.. Şıracılar.. Kâğıt ve koz helvacılar.. Bu topluluklar arasında dolaşarak ve iki adımda bir haykırarak küçük çocuk iştahlarını kabartmıya uğraşıyorlar.. İşte bir çocuk.. Ninesinden kâğıt helvası almak için, ağlıyarak, para istiyor.. ve ihtiyar kadını yere yatıp toprakta yuvarlanmakla tehdit ediyor.. Ağaçların altından ince, ince dumanlar yükseliyor.. Bunlar hemen oracıkta iki taşla meydana getirilen ocaklardır.

***

Dalga, dalga yayılan bir zurna sesi.. Çingeneler.. Haşim, bu, tabiatın öz çocukları için şöyle der: «Zannedilir ki, bu tunç yüzlü ve fağfur dişli kır sakinleri, beşerî şekle istihale etmiş bir takım yeşil ağaçlardır.. Çingene.. bizzat bahardır»..

Biraz ilerliyorum.. Elinde «tef» yaşlı Çingene kadını, aşırı derecede boyanmış genç kıza sesleniyor:

— Abe Güllü.. At bir göbekcaz da al paraları...

Ötede.. bir Çingene kızı daha.. Elinde tuttuğu genç erkek avucundan gözlerini ayırmadan konuşuyor..

— Ah efendiciğim.. Kısmetiniz çok açık.. Nikâhınıza düşer tombalacık bir bayan.. Olacak üç çocuğun.. İkisi oğlan, biri kız.. v. s.. v. s...

***

— Haydi.. İstanbula dönen yok mu?..

Diye bağıran bir kayıkçının davetine icabet ederken, yolda ihtiyar kadının anlattığı eski Hıdırellezleri düşünüyorum.. Kuzu çevirmelerile, tencere tencere dolmalarla, çeşit çeşit böreklerle, etli pilâvlarla, irmik helvalarile yapılan eski Hıdırellezleri.. Gözlerimi tepsiler üzerine kurulan sofralarda dolaştırıyorum.. Hemen, hemen hepsinde birkaç kutu yalancı dolma.. ocakta kızaran üç dört şiş veya köfte.. ve tahin helvası... İşte bugünkü Hıdırellez...

Zafer ARIKBAĞ

Eski Kâğıthane, eski köprüsile...

İSTANBUL KIZ LİSESİNDE İZCİ ÇALIŞMALARI

RÖPORTAJ:
BURHAN TAN

İstanbul Kız Lisesinin değerli müdürü İzciliğin önemini anlatıyor

Trampet çalışmaları

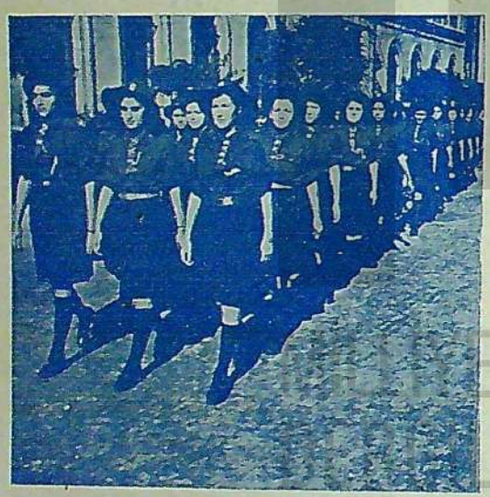

Merasim yürüyüşleri.::

İzciler müdür ve öğretmenlerle birlikte...

Müdür, trampetçilerle...

Merasime hazırlık.

Müdür merasimin önemini anlatıyor.

10

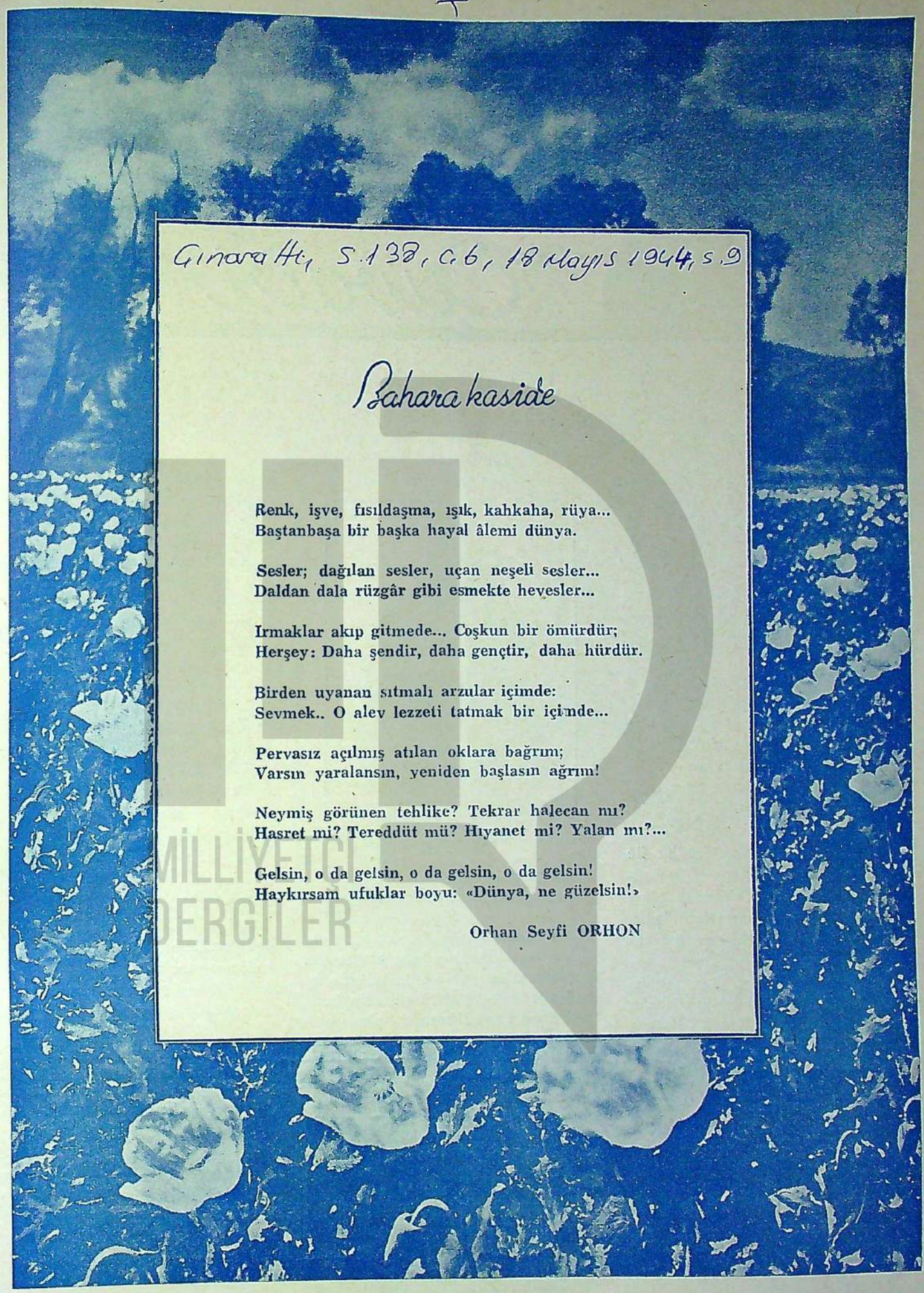

Çınaraltı, S.138, c.6, 18 Mayıs 1944, s.9

Bahara kaside

Renk, işve, fısıldaşma, ışık, kahkaha, rüya...
Baştanbaşa bir başka hayal âlemi dünya.

Sesler; dağılan sesler, uçan neşeli sesler...
Daldan dala rüzgâr gibi esmekte heveslер...

Irmaklar akıp gitmede... Coşkun bir ömürdür;
Herşey: Daha şendir, daha gençtir, daha hürdür.

Birden uyanan sıtmalı arzular içimde:
Sevmek.. O alev lezzeti tatmak bir içimde...

Pervasız açılmış atılan oklara bağrım;
Varsın yaralansın, yeniden başlasın ağrım!

Neymiş görünen tehlike? Tekrar halecan mı?
Hasret mi? Tereddüt mü? Hıyanet mi? Yalan mı?...

Gelsin, o da gelsin, o da gelsin, o da gelsin!
Haykırsam ufuklar boyu: «Dünya, ne güzelsin!»

Orhan Seyfi ORHON

MİLLİYETÇİ DERGİLER

ÇINARALTI' nın gelecek sayısı **GENÇLİK BAYRAMI** için özel bir sayı olacaktır.

Yürüklerde Kadın Başlıkları ve Tuvalet

Toroslarda konar göçer Yürük kadınları arasında; başlık ve saç tuvaletleri millî âdetlerimiz bakımından ehemmiyetli bir mevzudur.

Yürükler; uzaktan aşiretin nişanlı ve nişansız kızlarını, gelinlerini, dullarını, kocası öldükten sonra evlenmiye karar vermiş veyahut evlenmemiye ahdetmiş kadınlarını bir bakışta derhal tanırlar.

Bu tanıma işi, kadınların ve kızların başlarına giydikleri fesler ve saçlarının kesilme tuvaletlerile fes üzerine örtülmüş örtülerden anlaşılır.

Yürük kızları saçlarını «bağ» adını verdikleri birçok örgülere bölerler ve bu bölüntülerin her birine «belik» derler. Beliklerin sonu «saçbağı» denilen yün, ipek veya iplikten yapma örgüler ile bağlanır. Saç bağları iplikten olursa ona; erbi denir.

Avşar içinde saç bağları, belikler

Erbi ve örgülerin üzerleri nazarlıklar, deniz boncukları, altın, gümüş paralarla süslenir ki: bu gibi süslerin adına da «saçcıncığı» deniyor. Bu saç bağları; Yürük kadınlarında yakın çağlara kadar topuklarına ulaşacak derecede uzun olurdu. Son zamanlarda bunlar kısaltıla, kısaltıla bel hizasına düşmüştür. Bu, saçbağlarının şimdi anane ve şöhretini yalnız türkülerde duyarız. Bugün hâlâ, halk şairleri:

Altın saç bağları topuğu döğer
Sade kaşıyla gözleri değer
Acem ülkesinin tâcı tahtına.

diyerek saçbağlarının eski ününü hâlâ yâdederler.

***

Yürük kadınları; iki türlü başlık kullanırlar. Bu başlıklardan biri, taç adını alır ki: bu taçlar başın kalıbına göre ve tepelik şeklinde som gümüşten yapılır ve çevresine gümüşten salkım salkım zincirler sarkıtılarak bu zincirlere muhtelif cesamette paralar takarlar. Bu taçlar; konargöçer (göçebe) olmıyan, eskiden yerleşmiş ve köylü olmuş Yürük kadınları arasında daha fazla modadır.

Kösereli oymağında fesi atıp şehirlileşmiye başlamış bir yürük anne

Yürük kadınları ise; keçeden veya son zamanlarda olduğu gibi festen ve Maraşta sırma ve altın tellerle işlenilen Yürük feslerini giyerler, bunlar kalıplı ve mükemmel nakışlı olarak hazırlanır. Bu fesin etrafına yani alın üzerine gelen kısma yirmi iki Mahmudiye altını dizilir. Bu atınların hepsine birden «göş» denir. Çukurova Yürükleri arasında bugün aynı fesi kullanan yalnız; Tecirli, Kaçar Harmandalı, Bozdoğanlı, Kösereli, Yumutlu, Ulaş, Bakşış oymaklarıdır. Çünkü; diğer oymakların artık fıkaralaştığı ve Yürüklükten ziyade toprağa bağlanmak ve şehirler ile köyleri benimsemek istedikleri görülmektedir.

Bursanın Çeltik köyünde kızlar

Bu fesler, giyilmeden önce saçlar örülür, ve beliklenir, sonra alın üzerindeki saçlar düz olarak kesilir meydana gelen kırkmalar Yürüklerin «kalemiş» dedikleri ve pek eskiden kullanılması âdet olan briyantin nevinden bir yağ sürerler.

Fesin çevresine dizilen altınlar iki türlüdür. Bunlardan kırkmanın üzerine gelen küçük altınlara «alınlık», kulakların üzerinden çeneye doğru sarkan altınlara ise «döğme» deniyor. Döğme altınların yanak hizasına geleni gayet büyük olur ve bunun yanağa doğru olan kısmı çukurlaştırılmış olduğundan Yürük kız ve kadınlarının yanaklarına müvazi bir şekil alır. Büyük ve çukur altının üstünde ve altında küpe çeşnisi veren daha, dörder tane küçük altın bulunur. Bu altınların bazılarına bilhassa, döğme altına; çok kere bir de «maşallah» yazdırılmış olur. Türkmen oymakları arasında kadınlar küpeye bu münasebetle muhtaç değildirler ve çocuğun kulağı delinmemiştir.

Göksun köylerinde taçlı kızlar

Yürüklerin saç tuvaletlerinde kırkmadan maada şakaklarında ve kulaklarına doğru inen bir küçük saç demeti görülür ki buna «zilif» deniyor.

Türkmen kadınlarının bu zilifleri pek esaslı hüviyetler veren alâmetlerden en mühimmidir. Çünkü zi-

Kaçar oymağında bayan Gümüş

lifler kadın ve kızların mahiyet ve vaziyetlerini tâyin eden alâmetlerdendir. Çünkü; Yürük kadınlarının kızı, nişanlısı, gelini, dulu, en çok bu zilif tuvaletlerinden seçilir.

Kızlar; üzerine örtü örtmemek şartile fes giyerler ve uzun ziliflerini kalemisle ovduktan sonra, kulağın tam altından düz olarak keserler ve bu bir deste saçı üçe bölerek saç örer gibi üç zincir haline getirdikten sonra bu zincirleri başlarına sardıkları boncuklu ve pullu pembe grepin üzerine iliştirip sarkmasına imkân vermezler. Bu nevi tuvalet yetişmiş ve hâlâ nişanlanmamış kızların âlâmeti farikasıdır.

«Ben, gayli koca istemem!» diye, evlenmemiye karar vermiş kara yazmalı dul Elif abla.

Eğer kız nişanlanmış ise; örüsüz olan dal fesi üzerine sadece perişan bir beyaz örtü ilâve eder ve bununla nişanlı olduğunu ilân etmiş olur.

Yürük oymakları içinde, kırkması sarkmış, zilfi örülerek fesine iliştirilmiş ve başına örtü atılmamış bütün kızlar namzet sayılır. Bu kızları her delikanlı babasından istiyebilir. Fakat Yürüklerde kızı babadan istemekten ziyade önce delikanlının kız ile anlaşması ve görüşmesi lâzımdır.

Türkmen oymaklarında; bu tuvaletteki kızın; başında bir beyaz örtü bulunursa o kıza hiç bir delikanlı talip olmak hakkına malik değildir. Bazı kurnaz Yürük kızları kız tuvaleti yaptıktan sonra şöyle bir muhite göz gezdirerek seveceği iyi bir delikanlıya tesadüf etmezse kasden «başım üşüyor, güneş yakıyor» bahanelerile başına bir beyaz örtü örter ki bunu yapan kızlara; obanın delikanlıları fena halde kızarak küfrederler. Aşiret arasında başı örtülü kızlara — yani nişanlılara — bütün delikanlıların «bacı» demesi âdettir.

Gelin olmuş kızların başında fesi ve üzerindeki örtüsü aynen muhafaza olunur. Bunların yalnız kız ve nişanlı iken örülmüş zilifleri çözülmüş, taranmış olarak aşağı doğru sarkar ve kulakları üzerindeki yer de düz bir halde kesilir. Bu tuvalet gelinlik alâmetidir. Nişanlı kızların başına attıkları beyaz örtü yerine gelinler «kara olmamak şartile» mavi, pembe ve kırmızı bir örtü örterler ki, buna «şeş» veyahut «keci» denir. Bu örtü kızlardaki gibi perişan olmayıp çene altına da dolaştırılır.

Halk şairleri bütün türkülerinde baş tuvaletlerini esas tutarak kız ve

(Devamı 15 inci sahifede)

ESKİ TİPLERDEN

Hilâlci Baba

O. S. O.

Artık İstanbul sokaklarında hilâlci baba tipine rasgelmiyoruz. Feraceli kadın, horoz şekeri, atlı tramvay gibi o da hatıralarımıza karıştı ve her hatıraya karışan şey gibi aslından daha güzel oldu. Benim tanıdığım hilâlci baba, Buharalı bir Türke benziyen epeyce temiz bir ihtiyardı. Elindeki tahtaya saplanmış hilâllerle, sarığının üzerinde bir demet misvak taşırdı. Misvakın böyle taşınmasının bir nevi seyyar satıcılık hünerinden başka bir sebebi daha vardır: «Sünnet-i seniye» oluşu. Düşünülürse müslümanlar için hakikaten öğünülmiye değer. Biz, bin üç yüz bu kadar sene evvel, dişlerimizi fırçalamayı dinî bir vazife bilmişiz. Bugünkü Avrupalıların yıkanmayı bile bilmedikleri bir çağda dişlerimizin temizliği ve hıfzıssıhhasile uğraşmamız güzel bir şey değil midir? Fakat bu kadar... ileriye nedense geçememişiz! Kabahat, şüphesiz, Atalarımızın değil, bizim! İcabederdi ki diş fırçası sanayii ve diş patı ticareti bizim inhisarımıza girmellydi. Amerikalı sinema figüranlarının yüzlerimize sırıtarak gösterdikleri beyaz dişleri yerine, biz onlara on dört buçuk asırlık müslüman dişlerimizi göstermeliydik. İlk ceddi misvak olan diş fırçasını da, sanatkâr zekâmızla Garp medeniyetinin haset edeceği en mükemmel şekle sokmalıydık. Diş patında suyla, sabuna, diş fırçasında da, ağaç köküne saplanıp kaldık. Hilâl denen o kemik kürdanların tarihini bilmiyorum. Bu ticaret, bizde hilâlci baba denen yarı mistik, yarı seyyar satıcı, yarı dilenci bir tip meydana çıkarmıştı. Eskiden, bu işlerin edebini, erkânını bilenler hilâlci babalarla pazarlık etmezlerdi. Parayı gizlice avuçlarına sıkıştırırlar, bir hilâl veya bir iki misvak alırlardı. Bu biraz alışverişse biraz da sadakaydı. Bu suretle hem hilâl veya misvak alınır, hem de hayır dua kazanılırdı. Hilâlci baba, paranın ne olduğuna bakmazdı bile. Keşkülüne atıverirdi.

Yazık ki, hiç misvak kullanmadım. Usulünü bilmem. Yalnız kullanılması epeyce hünerli olduğunu gördüm. El tuğra şekline sokulur, misvak avucun içine alınır. Ağızın halkasında bu ağaç parçası döndürüle döndürüle dişler temizlenir. Manzarası çok güzel değildir. Ama, hilâlden her zaman iğrendim. Bu kemik parçasını dişlere sokmak bana hep tiksinti verdi. Asıl felâket, dişlerin arasından çıkan bu hilâlin temizleniş tarzıdır. Daha fenası var. Hilâlin geniş ucu mini mini bir kaşık biçimindedir. Bununla kulak karıştırılır. On dört buçuk asır evvel, temizlik hissi taşıyan insanların nasıl bu şeyleri yapabildiğine kolayca akıl erdirilemez. Bereket versin, bu tereddi devrinde dişlerimizle kulaklarımızla kalmışız. Ya, burnumuzu da araya karıştırsaydık!

Hilâlci babalar! Atalarımıza ettiğiniz duaları düşünerek sizi hayırla analım. Fakat ticaretinizin mahvolduğuna hiç müteessif değiliz!

O. S. O.

MİLLİYET
MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

Çınaraltı, sayı 238, cilt 6, 13 Mayıs 1894

Tophaneli Sadık bey

Tophaneli SADIK BEY

Hakkı Süha GEZGİN

Her iki mânasile büyük kır saçlı bir baş. Ağarmış şakaklardan sonra, birdenbire kabarıp dalgalanan sert, kır saçlar. Yüksek, geniş ve çıkıntılı bir alın. Gür kaşlar, biraz ufarak keskin bakışlı koyu renk gözler. Mağrur bir burun; dolgun dudaklı irice bir ağız, bakımsız bıyıklar, yalçın bir çene.

Kalın boynu, insana pehlivanların kuvvetini düşündürürdü. Enli omuzları, şişkin bir göğsü çerçeveler, güldükçe yüzü aydınlanırdı.

Konuşurken, sesinde surdin takılmış bir sazın boğukluğu duyulurdu. Bu âdeta kısık konuşma sesinin arkasında, bir musiki âlemi, bir nağme cihanı, hele hayale sığmaz tiz perdeler bulunacağı kimin aklına gelir?

Sadık bey evinde, akranı arasında, işinde âmir yaşamıştı. İlk görüşte karşısındakini sarsan, sinirlendiren hali, biraz da işte bu yüzdendi. Sanatına mağrurdu. Taşıdığı sırrı hazinenin değerini biliyordu; imtiyazlı doğduğuna inanmıştı. Bu gurur, vücudunu kola gibi kaplıyor ve onu katılaştırıyordu. Tophaneli meşhur Sadık beyin büyük İtalyan bestekârını andıran dış görünüşü, işte böyle idi.

Ben, onu üstadım Neyzen başı Emin beyin evinde tanıdım. Odanın baş köşesine kurulmuş, çekme potinli ayaklarını altına toplamıştı. Koca odada mızrap ehli toplanmış âyin geçiyorlardı. «Birinci selâm» dan sonra hocam ona bakarak:

— Nasıl?

Diye sordu. Sadık bey yüzünü buruşturdu:

— Daha gelişmemiş!

Dedi.

Nesi gelişmemişti? Ben, ortada hiç bir eksiklik görmüyordum. Hocamın yüzüne baktım. O:

— Sadık beye eser beğendirmek güçtür.

Gibilerde gülümsedi.

Arkasından bir hayli methini dinlediğim için, gördüğümle işittiklerimi bir türlü uzlaştıramıyordum. Bana onu, en yüksek okuyucumuz diye tanıtmışlardı. Halbuki o, kısık bir sesle konuşuyor, gırtlağında altın telli bir Tanrı sazı taşıdığından hiç bir nişan vermiyordu.

Böylece aylar, belki de yıllar geçti. Sadık beyi bir kerecik bile dinlemek nasip olmadı. Sadece sesinin parlaklığı, tavrının fevkalâdeliği, perdelerinin sağlamlığı, en seçme eserlerle hafızasının yüklü olduğu hakkında bol bol medihlerle kulaklarım dolmuştu.

«Millî Mücadele» yıllarında Ankaraya giderken, tesadüf bizi bir kompartimanda birleştirdi. O zamanlar, şimdiki gibi Ankaraya on iki saatte gidilmiyordu. Köprüler yıkıldığı için arada sırada dereler inip tepeler tırmanıyor, uçurumlar aşarak aktarmalar yapıyorduk. Derin yarlarda parçalanmış vagonlar, lokomotifler yatıyordu.

Mevsim bahardı. Ayın on dördü idi. Çıplak ovalarda, kuytu ağaçlıklarda derin, ışıklı bir boşluk uzanıyordu. Ay ışığında bülbülleri coşturan bir tılsım vardır, derler. Sadık beyi de mehtabın o büyüsü sarmış olacak, ki hiç bir teklif beklemeden, kimseyi yalvartmadan okumıya başladı. Afyon sarhoşluğu gibi adamı yakut rüyalar içine atan bir ses, arabayı doldurup ufka taştı. Tüylerim ürpermişti. «Ferahnâk»dan taksim ediyordu. Vagonumuzla ufuklar arasında, sesten eleğimsağmalar kuruluyor gibiydi. Bu renkli köprülerden nağme kervanları geçiyor, üstünde «Şakir ağanın», «Dedenin», «Itrî» nin ruhları semâ' ediyordu.

İki gün, iki gece durmadan, dinlenmeden, bıkmadan ve asla nazlanmadan okudu. O sıralarda Sadık bey, altmışına yaklaşmış olduğu halde «Mansur» akordile okuyor ve «tiz eviç» basabiliyordu.

Kendisi Yeniköylü «Hasan», Tophaneli «Sabri», «Bol âhenk Nuri» beylerle Zekâi Dede zade «Hafız Ahmet» efendiden meşketmişmiş. Fakat bütün bu üstatlar onunla öğünürlerdi.

Sadık bey, İstanbul Şehremini Rıdvan paşanın o muhteşem saz heyetine alınmıştı. Şöhretinin ilk mükâfatı budur.

Rahmetli şakadan pek hoşlanır, muzipliklerden zevk alırdı. Bir gün meşhur muzıkalı «Kör Hüsam» ı bir yere davet etmişler. Sesinin tizliği, parlaklığı ve tatlılığile çağının en yüksek hanendesi sayılan bu zat, kendine pek güvenirdi. «Kız ney» le okur ve sesi tizleştikçe billûrlaşırdı. İşte o gece de yine ona yalvarmışlar ve okutmuşlar.

«Hüsam» zemini gerçekten üstadane bir surette bitirmiş. Tam meyanı basacağı bir sırada balkondan son derece tiz bir meyan kopmuş. Hüsam şaşkın etrafına bakınırken, balkonda, zengin nağme ufuklarını yoklıya yoklıya ihtişamlı ses çağlıyanı akmaktadır.

Adamcağız «Tophaneli Sadık» ın adını duymuş, fakat kendisini tanımamıştı. Balkona koşmuş ve:

— Sen sakın Tophaneli Sadık olmayasın!

Diye sormuş.

— Evet!

Cevabını alınca da yüzü kıpkırmızı, hiç kimseye bir tek söz söylemeden çıkıp gitmiş.

Sadık beyin istidadı, sanatkârlığı kadar hocalığı da olsaydı, bugün yaratılışın ona en büyük cömertliklerle ihsan ettiği hazine, böyle, kendisile birlikte topraklara gömülmiyecek, yetiştirdiklerinin elinde daha zengin bir hale gelecekti. Fakat ne çare! Tabiat, her türlü kemali bir kişiye vermiyor.

Hakkı Süha

TÜRK SANATINDA BAHAR

Adnan GİZ

Türkler baharı çok severler. Asırlarca sürmüş olan bu svgiye bir çok tarihî sebepler bulunabilir. Belki, Orta Asya steplerinde geçen uzun ve hasretli bir hayatın neticesidir; Türk ruhunda AhmetHaşimin erimiş çiniye benzettiği o canlı ve berrak yeşile karşı ebedî bir hasret sezilir. Oh! Bu hasret bazan ne büyük bir enerji kaynağı olmuştur.

Türk sanatkârı ebedî baharı bulmak yolunda bütün yoldaşlarını geçmiş, çok ileri hedeflere varmıştır. Konyada Kratay medresesinin kubbesini, Sultan Ahmedin, Rüstem paşanın çini panolarını, Türk çinisinin o ölmez renklerini ancak ebedî baharın sırrına ermiş bahtiyarlar yaratabilirler.

Taze gül ki çabuk solacağından, yeşil dal ki çabuk kuruyacağından bir sanatkâra zevkten ziyade rikkat verir. Türk sanatkârı da sanatın bu ezelî endişesini büyük bir kudretle izaleye çalışmış ve tabiate galebe çalarak solmaz güller ve kurumaz ağaçlar yaratmıya muvaffak olmuştur. Tirede Necip paşa kütüpanesinin kıymettar oymalarında yıllar var ki solmıyan güller açar. Koca Sinan da esatirin yarım ilâhları gibi taşın, mermerin damarlarında ebedî bahar mucizesini yaratmıya çalışır. Nedim zamanın muhteşem bir köşkünü tavsif için: « Bir kasr suretinde gördün mü nevbaharı?» diye soruyor. Edirne semasının o berrak aydınlığında yükselen Selimiye, mâbet şekline girmiş bir ilâhî bahar değil midir?

Eski sanatkârlarımız hatlarda, nakış ve minyatürde de daima bahar tazeliğini aradılar. Bir an oldu ki hattâ ölümü bile bir bahar neşidesi gibi terennüm etmek istediler. Garp sanatının meşhur bir ölüler âbidesi vardır ki, en son ve en acı hakikati bütün dehşetile tasvire çalışır. Halbuki atalarımız ölüm diyarını bir bahar ülkesi gibi tasvire muvaffak olmuşlardır. Yeşil türbeyi kim bilmez?

«Ölüm âsude bahar ülkesidir bir rinde» mısraını söyliyen şair Yeşil türbeyi yaratan sanatkâra ne kadar yaklaşır. Zaten biz Yahya Kemali niçin severiz? O bize bazan uzaktan ve eskiden haber verir.

Bu bahar hasreti ve bahar duyguları şüphesiz Türk edebiyatında da büyük bir yer tutar. Fakat bu duygular daima aynı canlı âhengi muhafaza etmemiş ve Türk ırkı dinamik kudretini kaybettiği andan itibaren bahar şiirleri de tavsamıya yüz tutmuştur.

Sultanahmet camiindeki çini panolardan birinin yandan görünüşü

İkinci Selimi takip eden durulma yıllarında eski bahar daima hasretle anılır, fakat atalet yılları gelince bahara karşı bir ürküntü ve tepki baş gösterir. Sıcak bir kahve peykesinde uyuyan insanlar için bahar müjdesi bir üzüntüdür. Nihayet öyle bir devir gelir ki bahardan nefret edilir. Âdeta eski edebiyatın bahar şiirlerile Osmanlı tarihindeki ruhî çöküntünün seyrini takip etmek mümkündür. Kanunî devrinin satvetli günlerinde, bütün sanat eserlerinde olduğu gibi, edebiyatın baharı da canlı ve muhteşemdir:

Döşedi mihr-i felek yolları dibalar ile
Etti teşrif çemen mülkünü sultan-ı bahar!

Fakat tevakkuf devri baş gösterince bir bahar ve meyhane mukayesesi meydana çıkar.

Bu demdeki şam'u seher - meyhane bağa reşkeder

.....

Ve nihayet Şeyhülislâm Yahya Osmanlı yurdunda artık eski baharın mevcut olmadığını açıkça itiraf eder:

Bülbüller öter, güller açık, şad gönül yok
Hiç böyleliğin görmemişiz fasl-ı baharın.

Lâle devri zahiren, uzun bir kıştan sonra gelen lâtif bir bahara benzer. Fakat bu bahar bütün çıçeklerile, bütün kasırları, bahçeleri ve neşesiyle beraber sunîdir. Âdeta binlerce altın harcanarak İstanbulda sunî bir bahar dekoru yapılmıştır. Fakat ne lâle ve güllerinde ne de o muhteşem insanların damarlarında bir katre gençlik ve enerji usaresi yoktur. Şehit Ali paşanın eski kahramanlık günlerine doğru yaptığı o dehşetli çıkışın yarı yolda kırılmasından sonra yeni bir atalet devri başlamış ve eğlenmek arzusu sunî bir bahar yaratmak istemiştir. Bu acı hakikati evvelâ Nedim ağzından kaçırır:

Zaman-ı rezm geçti şimdi vakt-ı bezimdir söyliyen
Çemen nakşeylesün nakkaşlar peşt-i keman üzre.

Bu devirde baharın bütün tabiî unsurları padişahın bezmini süslemek için bir vasıta ve bütün bahar şiirleri padişaha yaranmak için bir vesiledir:

Gelir deyu cihanın padişahı bezm-i gülzare
Temaşa etmek üzre yaseminler çıktı divare
Tebessümle dedi gül gonca gûş-u bülbül-ü zâre

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

125

Çerağan vakti geldi lâlezarın dîdesi ruşen.

Fakat pek az sonra müthiş bir kasırga bu muhteşem bahar dekorunu bir anda yıkar. Bir asır sonra memlekette bahar namına bir şey kalmamıştır:

Bir mevsim-i baharına geldik ki âlemin
Bülbül Hamuş, havz tehi, gülistan harap!

Tanzimatı tekip eden yıllarda, memlekette Garp kültürü ile aşılanmış uyanık insanların yetişmesi zayıf ta olsa yeniden bir bahar arzusu yaratır. Bu yeniden hayat bulmanın, Rönessansın ilk ve samimî tezahürleridir. Fakat bu ümitler o kadar zayıf ve kudretsizdir ki:

Görmeden âsar-ı nisanın bahar elden gider
Güller âhir-i ram olur ama hezar elden gider.

İstibdadın tekrar galebesi karşısında bahar hasreti acı bir ye'se kalbolur. Ahmet Rasimi Yıldıza kadar sürükliyen şiirinde zavallı İsmail Safa acı acı haykırır:

Bahar gelmiyecek mi? Bahar gelmiyecek mi?

Bu devirde memleketin ruh âlemi o kadar kararmış, o kadar hüzün içinde kalmıştır ki, tabiatin en lâtif bahar günleri bile bu hüznü tadil edemez:

...olsun, bahar olsun da gönlüm
Biraz def'i melâl etsin diyordum.
Cihan tağyir-i hal etsin, diyordum...
Bahar oldu bütün feyziyle, gördüm:
Cihan pürhande, cennetten nişandır.
Benim gönlüm fakat vakf-ı hazandır.

Bu hüzün gerçekten bütün duygulu insanlarda sonbahara doğru bir meyil uyandırır ve aşağı yukarı her tabiat şiirinde «Ah!.. Ben sonbaharı pek severim.» teranesi duyulur. İmparatorluk göçerken gelip geçen solgun yüzlü baharlar bize ancak serhat boylarını hatırlatır:

Kuşların bir acı mersiye sanki
Uzaktan duyulan garip âhengi.
Bu sene açılan güllerin rengi
Dökülen kanları hatırlatıyor.

Ve nihayet «Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?» diye haykıran erkek seste, Türk ruhunda uyanan yeni enerjinin, o taze bahar şevkinin şiddetini hissediyoruz. Yıllarca, asırlarca beklenen bahar ilk çiçeklerini «Sakarya» kıyılarında açmıştır.

***

Şimdi bütün insanlığın bir cinnet ve kıyamet devresinde yeni bir bahara giriyoruz. Acı hakikatin yanında bütün teşbihler ve istiareler tatsızdır. Coşkun neşesini biraz da sahte bulduğum eski bir bahar şairinin yalnız bir mısraı vardır ki muztarip insanlığa bir kaç günlük bir teselli verebilir. Basit ve fani bir teselli:

Bir nîm neşe say şu cihanın baharını!

Hasan Adnan GİZ

YEĞENİME MEKTUP

Sevgili yeğenim,

Mektubuma cevabında: «Öyle ama, amcacığım, diyorsun, anam, babam, benim tipimi ne bilir? Nasıl bunu onların reyine bırakabilirim? Eğer tipim olmıyan birisile hayatımı birleştirirsem, bedbaht olurum. Hiç değilse mesut olmam. Bana yazık değil mi?»

Bu sözleri o kadar haklı olduğuna inanarak söylüyorsun ki, seninle konuşmak güçleşiyor.

Şüphesiz, sevgili yeğenim, mesut olmalısın ve bu senin hakkındır. Fakat acaba, bir genç kız için saadet kendi tipini bulmakta mıdır ve böyle bir şey var mıdır? Bu, tip kelimesi çok yeni bir tâbir olduğu için ben bunu pek iyi anlıyamam. Benim zamanımda bu kelimeye etnoğrafya kitaplarında rasgelinirdi. Tip, ırkların hususiyetlerini gösterirdi. Meselâ: saçları kısa ve kıvırcık, alnı dar, elmacık kemikleri çıkık, dudakları kalın ve kıvırcık... Zenci tipi gibi. Milletlerin mümeyyiz vasıflarını belirtmek için de tip kelimesi kullanılırsa da ayrıca her kızın mesut olmasına yarıyacak erkek mânasına böyle bir söz yoktu. Doğrusu, şudur ki erkek, kadının hoşuna giden bir tip olmak icabeder. Böyle olmasa neslimiz münkariz olmak tehlikesine uğrardı. Tabiat erkeği, kadının hoşuna gitsin, diye, bıyık, sakal, gür kaşlar, geniş omuzlar, adaleli, kıllı kollar ve bacaklarla süslemiştir. Yunan heykellerinde de gördüğümüz ideal erkek tipi budur. Buna hiç benzemiyen erkek, dejeneredir. Böylesinden haz etmiyen kadın da öyle. Bugün, beğenilen erkek tipini Amerikan filim kumpanyaları yarattı. Aşk filimlerinde jönprömiye rolünü yapan bu artistler genç kızları teshir ettiler. Onlara benzeyenler beğenilmiye başlandı. Bu tip aşağı yukarı şudur: 1 — Uzun boylu. (Biz Türkler orta boyluyuz). 2 — Gövdenin alt kısmı üst kısmından daha uzun. (Halbuki biz, ata binici bir millet olduğumuz için vücudumuzda üst kısmın nispeti alt kısmından daha uzundur). 3 — Esmer. (Biz beyaz tenli olanları severiz. Dilimizdeki «esmer güzeli» tâbiri, bazan esmerlerin de güzel olabileceğini anlatmıyor mu?) 4 — Dik omuzlu. (Bizde omuzlar yuvarlaktır). 5 — Büyükçe ağızlı. (Bizim bütün edebiyatımız küçük ağızın methiyle doludur). 6 — Beyaz, muntazam, iri dişli. (Bizde küçük, muntazam, beyaz dişler sevilir. İnci gibi dişler deriz). 7 — Sert, kemikli, iri elli. (Bizde küçük pamuk gibi eller makbuldür).

Hâsılı, sevgili yeğenim, bugünkü genç kızların beğendikleri tip, millî ölçülerimize pek uymuyor. Eskiden o türlü bir erkekle (at hırsızı gibi) diye eğlenirlerdi.

Amerikan filimlerinin tesiri aile hayatında ölünceye kadar devam edemez. Bir müddet sonra millî duygular nükseder. O zaman, (benim tipim!) dediğin şeyin bir vehimden ibaret olduğunu anlarsın. Erkeğin, sadece sihhatli, kuvvetli, gürbüz olması yeter. Aile saadetini bunun dışında aramamalısın!

Seni çok seven:
Amcan

BEYAZ SELVİ

Halide Nusret ZORLUTUNA

TEFRİKA : 14

Buna belki aldırmıyacaktım; faakt bu adamın sana da ehemmiyet verdiği yok, Beyaz Selvim! Sana malik olmanın ne eşsiz, ne misilsiz bir saadet olduğunu bilmiyor... Ne zavallı adam! İnsan ona kızmamalı, acımalı, değil mi canım?...

XVII.

Seni seviyorum Nadide, seni bütün ömrümce sevdim: Hayata gözlerimi açıp ta bahçemizin kıpkızıl gülleri arasında bembeyaz bir koncaya benziyen yüzünü ilk defa gördüğüm dakikadan bu âna kadar.

Seni öldükten sonra da seveceğim. Evet, sen ve ben öldükten sonra da.

İkimiz de ölsek ne iyi olacak, benim beyaz kadınım! Bu sensizliğe dayanamıyorum artık. Bu hayatın böyle sürüp gitmesine imkân yok. Hoşuna gitmiyecek şeyler yapmıya mecbur olacağım diye korkuyorum... Ah, kendi başıma ölüp gitmiye razı olabilseydim!... Fakat olamıyorum... Seni ona bırakarak gitmek!... Bunu yapamam, Nadide.

XVIII

Bu, müthiş bir darbe oldu sayın bayan: Başıma bir topuz yemiş gibi sersemim.

Zarfın üstünde o antika dantellere benziyen zarif yazınız vardı; içinden benim bundan bir evvelki mektubum çıktı...

Şaşkına döndüm. Bu tokat gibi yüzüme çarpılan zavallı mektubumu tekrar tekrar okuyarak suçumu anlamıya çalıştım ve nihayet anladım:

Değerli eşiniz sayın bay Hâmit hakkında hürmetsiz bir dil kullanışıma kızmış olacaksınız.

Fakat cezanız cürme göre değil bayanım. Cezanız müthiş... Cezanız korkunç!... Buna nasıl tahammül edeceğim?...

XIX.

Bir aydanberi sana bir kelime yazamadım. Fakat korkunç bir baş ağrısı ve 39 ateş içinde, gece gündüz mütemadiyen seni çağırdım; alev alev hep senin için yandım, senin için parçalandım...

Sesimi hiç mi duymadın?... Fakat hayalin öyle müşfik, öyle lûtufkâr ki...

Sen bihaber, hayalin ile kûşelerdeyiz.
Tâ subh olunca her gece îş ü dem eyleriz.

Ellerim titriyor, ablam. Şu anda bu «ablam» hitabı nasıl içimden koptu, bilsen!

Ah... Sen benim ablam olsaydın!... Sen benim ablam olsaydın!...

XX.

Bir cehennemin içinden geçtim, Nadide. Sana karşı saygısızlığımın cezasını kâfi görerek, bir «geçmiş olsun!» diyecek kadar beni affetmedin mi? Allah bile kullarını cehennemde yakarak temizliyor ve affediyor. Sen de beni affet! Affet, eşsiz kadın! Kimin önünde istersen günde yüz defa yerlere kapanayım!

XXI.

«Geçmiş olsun, çocuğum!»

Oh, Allahım! Allahım!... Beni haftalarca yakıp kavuran cehennem ateşini şimdi takdis ediyorum. Bir ay o cehennemin içinde çırpınmasaydım senden bu şefkat cümlesini duymaklığıma imkân var mıydı?...

Şimdi artık nekahetimin bütün lezzetini duyuyorum.

His var mı bu âlemde nekahet gibi tatlı?...

Evet, şimdi mesudum abla. Yaşamak arzusile ve en güzel, en temiz hislerle doluyum. Güneşi, ayı, yıldızları, denizi ve seni seviyorum. Seni de onları sevdiğim şekilde seviyorum. İnsanı bir solucan gibi parça parça edip her parçasını ayrı kıvrandıran şeytanî duygulardan, karanlık hırslardan ve kıskançlıklardan uzak, ışıklı bir sevgi bu.

Kendimi ne kadar rahat hissediyorum!

Nurdan bir servi gibi hayalin başucumda duruyor; pembe ve serin avucunu alnımda hissederek uyuyorum. Ve sesin, dünyadaki seslerin en güzeli olan sesin, bana yavaşça:

— Geçmiş olsun çocuğum! diyor.

Mesudum, mesudum, abla.

XXII.

Toprak, deniz, biraz da çiçek kokularile yüklü oynak bir rüzgâr, penceremi ısrarla tıkırdatıyordu. Kalkıp açtım; çapkın parmaklarile saçlarımı dağıttı, sonra kimsesiz odamın her köşesini bir anda dolaştı.

Tül perdeler bu güzel kokulu rüzgârı kucaklıyarak, mesut ve mağrur göğüsler gibi kabarıyor.

Ben, yaşamaktan memnun, tekrar karyolama uzanıyorum ve seni düşünüyorum.

O kadar düşünüyorum ki, nihayet yine senin kokunu duymıya başlıyorum: Biraz gül, biraz selvi, biraz zambak kokusu! İnsana hem ilâhî, hem şeytanî ürpertiler veren o acayip koku!

— Bitmedi —

Yörüklerde kadın başlıkları ve tuvalet

(10 uncu sahifeden devam)

gelinlere kendi hüviyetlerile hitap ederler.

Bakınız; Karacaoğlan tuvaletinden tanıdığı bir geline nasıl seslenıyor:

Havaîdir şu gelinin şeşleri
Doka altın fes üstünde göşleri
Deli gönül aygırladı göçleri
Varıyor da şu gelinin peşine.

Dul kadınlar iki türlüdür. Bunlar tekrar evlenmiye karar vermiş kadınlar ile zinhar evlenmiyeceğine ahtetmiş dullardır. Bu nevi evlenmekten sarfınazar etmiş dullar zilflerini bir daha kesmezler ve uzatarak saçlarına karıştırırlar ve daha kuvvetli bir surette teyit maksadile başlarına bir de kara yazma bağlarlar. Bu gibi kadınlara evlenmesini teklif etmek aşirette gayet ayıptır.

Eğer dul evlenmiye mustar ise, başına kara örtü örter. Fakat zilifini uzatmıyarak gelinlikte olduğu gibi vakit, vakit kulağının biraz alt tarafından keser. Böyle bir tuvalet sahibi kadın; duldur ve talip olacak bir erkeğe muhtaç olduğunu ilân etmiş demektir. Eğer böyle bir dul kadın başına örttüğü kara yazmayı atar da renkli veya beyaz bir örtü örterse, Yürükler arasında pek fena dedikodulara sebebiyet vermiş olur.

Çok ihtiyarlamış ve obada «nine» adını almış kocakarılar, bütün tuvaletlerde evlenmemiye karar vermiş dul kadınlar gibi tamamen serbesttirler.

Yürüklerde bu gibi kadın başlıkları ve saç tuvaletleri olmamış olsaydı istenen içtimaî inzibat kâfi derecede tesirini gösteremezdi.

Yürükler arasında gezecek olan gençlerimizin evvelâ tanıması lâzımgelen Yürük tuvaletleri bundan ibarettir.

Rıza YALGIN